FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT F. G. JACOBS
fremsat den 8. maj 1991 *

Hr. præsident,
De herrer dommere,

Tvistens baggrund

1. I den foreliggende sag har Luxembourgs Cour de cassation forelagt Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal EØF-Traktatens artikel 7, 48, 117, 118, 118 A og artikel 189, stk. 2, samt artikel 7 og 8 i Rådets forordning (EØF) nr. 1612/68 eller visse af dem fortolkes således, at de er til hinder for, at det i en medlemsstats lovgivning er fastsat, at en arbejdstager, som er statsborger i en anden medlemsstat, og som er tvunget til at være medlem af en faglig interesseorganisation, skal betale bidrag til organisationen, men ikke har ret til at deltage i valget af dens ledelse, idet en sådan ret kun tilkommer landets egne statsborgere?«

2. Spørgsmålet er blevet forelagt under en sag mellem Chambre des employés privés (faglig interesseorganisation for privatansatte funktionærer) og Association de soutien aux travailleurs immigrés (sammenslutning til støtte for indvandrede arbejdstagere, herefter benævnt »ASTI«). Sagen drejer sig om, hvorvidt visse bestemmelser i luxembourgsk lovgivning om den pågældende interesseorganisations rettigheder og pligter er forenelige med fællesskabsretten. Med henblik på en nærmere belysning af sagens karakter vil jeg give en kort beskrivelse af de væsentligste aspekter i den anfægtede lovgivning.

3. Chambre des employés privés er en faglig interesseorganisation. Den og en række tilsvarende organisationer blev oprettet ved lov af 4. april 1924 (herefter benævnt »1924-loven«). Antallet af faglige interesseorganisationer blev forhøjet i 1964, og der findes nu en sådan organisation for alle erhverv, bortset fra liberale erhverv. Enhver, der i Storhertugdømmet beklæder en stilling, som falder inden for kompetenceområdet for en faglig interesseorganisation, er automatisk og obligatorisk medlem af organisationen.

4. De funktioner, Chambre des employés privés har, er beskrevet i 1924-lovens artikel 38, stk. 1. I henhold til bestemmelsen har organisationen til opgave at fremme oprettelsen af organer og yde service med henblik på at forbedre vilkårene for privatansatte funktionærer, at afgive udtalelse vedrørende lovforslag, indsamle oplysninger og udarbejde statistiske oversigter. Artikel 38, stk. 2, bestemmer, at organisationen også har ret til at fremsætte forslag inden for områder, der henhører under dens kompetence. Regeringen har pligt til at behandle alle sådanne forslag og forelægge dem for Deputeretkammeret (Storhertugdømmets parlament). I artikel 38, stk. 3, hedder det, at Chambre des employés privés skal afgive udtalelse, inden der vedtages love eller udstedes ministerielle eller storhertugelige be-

* Originalsprog: engelsk.

kendtgørelser, som i det væsentlige vedrører privatansatte funktionærer.

5. I artikel 38 opregnes der herefter visse områder, som henhører under Chambre des employés privés' kompetence, hvorved det dog udtrykkeligt er præciseret, at de nævnte områder kun er eksempler. De nævnte områder er følgende:

— At varetage privatansatte funktionærers interesser, hvorved det navnlig skal påse, at de for sådanne funktionærer gældende lov- og forvaltningsforskrifter overholdes.

— At føre tilsyn med og kontrollere, at individuelle arbejdskontrakter og kollektive overenskomster gennemføres.

— At afgive udtalelse inden Deputeretkammerets endelige vedtagelse af love, der berører privatansatte funktionærer.

— At fremkomme med bemærkninger over for Deputeretkammeret vedrørende anvendelse af bevillinger på statsbudgettet, som vedrører privatansatte funktionærer.

— At fremsætte forslag vedrørende tilsynet med den faglige uddannelse af privatansatte funktionærer.

6. Chambre des employés privés har tyve ordinære medlemmer og tyve suppleanter, der alle vælges for fem år. De kan genvælges. Kun personer, der er luxembourgske statsborgere, kan deltage i valget (1924-lovens artikel 6). Principielt er alle, der har stemmeret, også valgbare (1924-lovens artikel 5), idet dog medlemmer af Deputeretkammeret eller af Conseil d'Etat ikke kan vælges (1924-lovens artikel 8). I praksis synes forholdet at være det, at ledelsen af de faglige interesseorganisationer ofte vælges på grundlag af lister, der er udarbejdet af fagforeningerne.

7. I henhold til 1924-lovens artikel 3 kan de faglige interesseorganisationer træffe nærmere angivne foranstaltninger med henblik på dækning af deres driftsudgifter. Efter den oprindelige affattelse kunne de i henhold til artikel 3 opkræve en afgift eller et bidrag af deres »électeurs«, dvs. af alle, som havde stemmeret ved valget til den pågældende organisation. Allerede i 20'erne var forholdet imidlertid det, at der blandt den erhvervsaktive befolkning i Storhertugdømmet var mange udlændinge. Efter den oprindelige affattelse medførte artikel 3 således, at et betydeligt antal af dem, der var medlemmer af de faglige interesseorganisationer, ikke var forpligtet til at betale bidrag.

8. En af mulighederne for at løse det problem ville have været at udvide stemmeretten til at omfatte alle, der var medlemmer af en bestemt interesseorganisation uden hensyntagen til deres nationalitet. I stedet skete der det, at det i artikel 3 anvendte udtryk »électeur« ved lov af 3. juni 1926 blev erstattet med udtrykket »ressortissants« (medlemmer). Denne ændring bevirkede, at der ikke længere var den efter 1924-loven fastsatte sammenhæng mellem stemmeretten og forpligtelsen til at betale bidrag. Herefter kunne det pålægges enhver, der var medlem af en faglig interesseorganisation, at bidrage til dækning af driftsudgifterne, uanset om

den pågældende havde stemmeret ved valget til den pågældende organisation eller om den pågældende var valgbar.

9. I henhold til storhertugelig bekendtgørelse af 3. februar 1982 indeholdes bidragene fra de ansatte, der er medlemmer af Chambre des employés privés, direkte af arbejdsgiverne, som i den løn, der udbetales de ansatte, fratrækker det pågældende beløb. I 1987 nægtede ASTI at indbetale bidrag på 350 LFR for tre af sine ansatte, der var statsborgere i andre medlemsstater. ASTI protesterede mod at skulle betale bidrag for sine ansatte til et organ, i hvis arbejde de ansatte i øvrigt ikke havde ret til at deltage. I stedet for indbetalte ASTI beløbet til luxembourgsk Røde Kors. Chambre des employés privés anlagde sag mod ASTI ved Tribunal de paix (fredsdommeren), som ved dom af 13. oktober 1989 dømte ASTI til at betale beløbet til Chambre des employés privés. ASTI indankede dommen for Luxembourgs Cour de cassation, som har forelagt ovennævnte spørgsmål for Domstolen.

10. I mellemtiden havde Kommissionen påbegyndt en undersøgelse af, hvorvidt luxembourgsk lovgivning om de faglige interesseorganisationer er forenelig med fællesskabsretten. Åbningsskrivelsen i henhold til Traktatens artikel 169 fremsendtes til den luxembourgske regering den 27. november 1989. Den 20. februar 1990 anmodede regeringen Conseil d'Etat om at afgive udtalelse vedrørende de spørgsmål, Kommissionen havde rejst i skrivelsen. Conseil d'Etat afgav udtalelsen til den luxembourgske regering den 10. oktober 1990. Der var i Conseil d'Etat ikke enighed om, hvorvidt den omtvistede lovgivning er forenelig med fællesskabsretten, men et flertal fandt, at statsborgere fra andre medlemsstater og fra tredjelande i princippet burde kunne deltage i de faglige interesseorganisationers arbejde på linje med luxembourgske statsborgere. Den 23. oktober 1990 fremsatte Kommissionen en begrundet udtalelse i henhold til artikel 169, men den har endnu ikke anlagt sag ved Domstolen.

De problemer, der foreligger for Domstolen

11. Det fremgår ikke klart af forelæggelseskendelsen, om den nationale retsinstans alene ønsker afklaret, om bestemmelser som dem, der regulerer spørgsmålet om stemmeret ved valget til Chambre des employés privés, er forenelige med fællesskabsretten, eller om den også anmoder Domstolen om at tage stilling til lovligheden af bestemmelser som dem, der vedrører retten til at stille op som kandidat ved valgene. De fleste af de argumenter, der er fremført for Domstolen, har imidlertid drejet sig om stemmeretten, og det kan meget vel vise sig unødvendigt i sagen her at skulle tage stilling til spørgsmålet, om bestemmelserne om retten til at opstille som kandidat er lovlige. Dette skyldes, at det problem, den nationale retsinstans skal tage stilling til, i det væsentlige er, om fællesskabsretten er til hinder for, at Chambre des employés privés opkræver bidrag af medlemmer, der er statsborgere i andre medlemsstater. Såfremt Domstolen måtte fastslå, at de nationale bestemmelser om stemmeret, som omtvistes i hovedsagen, er uforenelige med fællesskabsretten, og de bidrag, der skal erlægges efter national ret, ikke kan inddrives ad rettens vej, er det ufornødent for den nationale retsinstans, når den skal afsige dom, at tage stilling til

spørgsmålet om lovligheden af den dermed forbundne regel om, at kun luxembourgske statsborgere kan opstille som kandidater ved valget til den pågældende interesseorganisation.

12. Det er uomtvistet mellem parterne, at de tre ansatte, for hvem ASTI har nægtet at betale bidrag, er medlemmer af Chambre des employés privés og er arbejdstagere i henhold til Traktatens artikel 48. Det er derfor ikke i den foreliggende sag nødvendigt at tage stilling til, om nationale bestemmelser som dem, der omtvistes i hovedsagen, er forenelige med Traktatens bestemmelser om etableringsret og fri udveksling af tjenesteydelser, uanset at medlemmer af visse faglige interesseorganisationer snarere er omfattet af ovennævnte bestemmelsers anvendelsesområde end af reglerne om arbejdskraftens frie bevægelighed. Blandt de fællesskabsretlige bestemmelser, der er omtalt i det forelagte spørgsmål, er det derfor kun Traktatens artikel 48 samt artikel 7 og 8 i forordning nr. 1612/68 (EFT 1968 II, s. 467), der er relevante. Det er ikke nødvendigt at tage særskilt stilling til forbuddet mod forskelsbehandling på grundlag af nationalitet i henhold til Traktatens artikel 7, eftersom forbuddet i relation til arbejdskraftens frie bevægelighed er gennemført ved Traktatens artikel 48 (jf. sag 36/74, Walrave mod Union cycliste internationale, Sml. 1974, s. 1405, præmis 6). Det fremgår klart af Domstolens praksis, at artikel 7 »kun kan anvendes selvstændigt på forhold omfattet af fællesskabsretten, for hvilke Traktaten ikke indeholder særlige bestemmelser om forbud mod forskelsbehandling« (jf. sag 305/87, Kommissionen mod Grækenland, Sml. 1989, s. 1461, præmis 13, og dom af 7.3.1991 i sag C-10/90, Masgio mod Bundesknappschaft, Sml. I, s. 1119, præmis 12).

Artikel 8 i forordning nr. 1612/68

13. Jeg vil først se på stk. 1 i artikel 8 i forordning nr. 1612/68, som de fleste af de argumenter, der er fremført i sagen, vedrører. Artikel 8 (som ændret ved forordning (EØF) nr. 312/76, EFT L 39, s. 2) bestemmer:

»En arbejdstager, der er statsborger i en medlemsstat og er beskæftiget på en anden medlemsstats område, har ret til ligestilling med hensyn til medlemskab af fagforeninger og udøvelse af fagforeningsrettigheder, herunder valgret samt adgang til administrative eller ledende stillinger i en fagforening; han kan udelukkes fra deltagelse i administration af offentligretlige organer og fra udførelse af offentligretlige hverv. Han er endvidere valgbar til organer, der repræsenterer arbejdstagerne i virksomhederne. Disse bestemmelser berører ikke de ved lovgivning fastsatte bestemmelser, som i visse medlemsstater giver arbejdstagere fra andre medlemsstater mere omfattende rettigheder.«

14. Bestemmelsen kan betragtes som en lex specialis-bestemmelse, der inden for sit anvendelsesområde er en gennemførelse af det princip om forbud mod forskelsbehandling, som er fastsat i Traktatens artikel 7 og 48. Det er imidlertid klart, at det kun er det første punktum af forordningens artikel 8, der er relevant i den foreliggende sag. Det centrale spørgsmål er, om et organ som Chambre des employés privés er en fagforening i den i første del af bestemmelsen for-

udsatte betydning, og om den omstændighed, at vandrende arbejdstagere ikke har stemmeret, er begrundet ud fra anden del af bestemmelsen.

15. Den luxembourgske regering har fremhævet, at de faglige interesseorganisationer ikke er fagforeninger efter gældende luxembourgsk ret. Den har i øvrigt gjort gældende, at de faglige interesseorganisationers ret til at opkræve bidrag af deres medlemmer, og tvungent medlemskab for dem, som udøver visse erhverv, er uforenelige med begrebet fagforening.

16. Efter min opfattelse er ingen af disse argumenter holdbare. Naturligvis må begrebet fagforeninger i relation til artikel 8 tillægges en fællesskabsretlig betydning, og begrebet kan ikke begrænses i henhold til nogen national lovbestemmelse i medlemsstaterne. Jeg har bemærket, at den franske affattelse af artikel 8 synes at være mere rummelig end den engelske, men dette er ikke tilfældet for andre af de sproglige affattelser. Da sigtet med første del af første punktum af artikel 8 er at fremme arbejdskraftens frie bevægelighed, kan bestemmelsen for mig at se ikke begrænses til kun at omfatte fagforeninger i snæver forstand.

17. Det fremgår klart af 1924-lovens artikel 38, at en række af de funktioner, der påhviler Chambre des employés privés, i andre medlemsstater udøves af fagforeningerne. I retsmødet fremhævede den luxembourgske regering, at flere af de opgaver, der nævnes i artikel 38, nu udføres af fagforeningerne i traditionel forstand, og at den væsentligste funktion for Chambre des employés privés i dag er at deltage i lovgivningsproceduren. Jeg har hæftet mig ved, at i det mindste visse medlemmer af Luxembourgs Conseil d'Etat ikke er enige i det synspunkt. I version A i den udtalelse, Conseil d'Etat afgav den 10. oktober 1990 (jf. punkt 14, s. 7), henvises der først til den rolle, de faglige interesseorganisationer spiller i lovgivningsproceduren, men fremhæves derefter, at deres væsentligste opgave fortsat er af økonomisk og social karakter, nemlig at varetage medlemmernes interesser.

18. For så vidt angår Chambre des employés privés, støttes synspunktet i Conseil d'Etat's version A af artikel 38. I henhold til nævnte artikels stk. 1 er det organisationens væsentligste opgave at varetage interesserne for de tilsluttede privatansatte funktionærer. Ganske vist er organisationen formelt tillagt en rolle i lovgivningsproceduren, men man kan vanskeligt se bort fra, at udførelsen af den funktion kun er en af de måder, organisationen kan opfylde sin væsentligste funktion, som er at forbedre vilkårene for de tilsluttede arbejdstagere.

19. Det er derfor min opfattelse, at selv om en organisation som Chambre des employés privés ikke er en fagforening i snæver forstand, må den dog ud fra sine formål antages at være fagforeningslignende og følgelig være omfattet af anvendelsesområdet for første del af første punktum i forordningens artikel 8.

20. Den luxembourgske regering og Chambre des employés privés har anført, at selv om organisationen måtte være en fagforening i henhold til artikel 8, er den omtvistede lovgivning dog begrundet, når henses til anden del af bestemmelsens første punktum. Den anden del af den pågældende undtagelsesbestemmelse, som bestemmer, at en vandrende arbejdstager kan udelukkes fra »udførelse af offentligretlige hverv«, kan efter min opfattelse ikke antages at finde anvendelse på en stemmeret (selv om den principielt kunne anvendes på retten til at opstille som kandidat, såfremt det spørgsmål skulle behandles). For så vidt angår stemmeretten, er det afgørende problem derfor, om valg til et organ som en faglig interesseorganisation må antages at være deltagelse i administration af et offentligtretligt organ.

21. Som det fremgår, er undtagelsesbestemmelsen i første punktum af forordningens artikel 8 mere end en ren gentagelse af undtagelsesbestemmelserne i Traktatens artikel 48. Den er derfor kun gyldig i det omfang, den omfatter rettigheder, som efter forordningen indrømmes vandrende arbejdstagere, og som går ud over rettighederne i henhold til artikel 48, da en forordning selvsagt ikke kan begrænse rettigheder, der er tillagt direkte i henhold til Traktaten. Den relevante del af forordningens artikel 8 er efter min opfattelse i øvrigt ikke en generel begrænsning af alle de rettigheder, vandrende arbejdstagere er tillagt i henhold til forordningen, og som går ud over Traktatens artikel 48. Affattelsen af artikel 8 og placeringen af undtagelsesbestemmelsen inden for artiklen, set under ét, peger i retning af, at vandrende arbejdstagere kun kan udelukkes fra de nævnte aktiviteter, såfremt retten til at deltage i sådanne aktiviteter ellers kun ville være accessorisk i forhold til medlemskab af en fagforening eller en tilsvarende organisation.

22. Undtagelsesbestemmelsen i første punktum af forordningens artikel 8 kan betragtes som en udvikling af det princip, der ligger bag Traktatens artikel 48, stk. 4, der lyder: »Bestemmelserne i denne artikel gælder ikke for ansættelser i den offentlige administration«. Da artikel 48, stk. 4, er en undtagelse fra et grundlæggende princip i Traktaten, skal den ifølge Domstolens praksis fortolkes snævert (jf. sag 66/85, Lawrie-Blum mod Land Baden-Württemberg, Sml. 1986, s. 2121). I øvrigt fastslog Domstolen i sag 149/79 (Kommissionen mod Belgien, Sml. 1980, s. 3881, præmis 10), at artikel 48, stk. 4, omfatter »en række stillinger, der indebærer en direkte eller indirekte deltagelse i udøvelsen af offentlig myndighed og i de funktioner, som skal sikre statens eller de andre offentlige kollektive enheders almene interesser«. Domstolen bemærkede nærmere, at »sådanne stillinger forudsætter nemlig, at indehaverne føler en særlig solidaritet med staten, og at der består gensidige rettigheder og pligter, som er grundlaget for nationalitetsbåndet«. Da Traktatens artikel 48, stk. 4, og den nævnte undtagelsesbestemmelse i første punktum af forordningens artikel 8 er parallelle, må der ved fortolkningen af sidstnævnte bestemmelse efter min opfattelse lægges lignende principper til grund.

23. Som begrundelse for, at ikke-luxembourgske statsborgere ikke har stemmeret, har den luxembourgske regering fremhævet, at Chambre des employés privés har ret til at fremkomme med forslag til lovbestemmelser inden for de områder, der henhører under dets kompetence, og at regeringen er forpligtet til at høre organisationen, inden den vedtager nærmere angivne lov- og for-

valtningsforskrifter. I organisationens ret til at medvirke i den nationale lovgivningsprocedure ligger der imidlertid ikke, at den kan binde hverken regeringen eller den lovgivende myndighed. Som Kommissionen har understreget, er det endvidere ikke organisationens opgave at medvirke for at varetage almene nationale interesser som sådan, men konkrete interesser for den faglige gruppe, organisationen er ansvarlig for. Den pågældende organisations opgaver kan derfor efter min opfattelse ikke antages at »forudsætte... en særlig solidaritet med staten« (jf. dommen i ovennævnte sag Kommissionen mod Belgien), som kan begrunde, at statsborgere fra andre medlemsstater ikke har stemmeret ved valget til sådanne organisationer. De faglige interesseorganisationer »[er heller ikke] ansvarlige for varetagelsen af statens almene interesser« (jf. sag 149/79, Kommissionen mod Belgien (den anden dom i sagen), Sml. 1982, s. 1845, præmis 7). Under alle omstændigheder er den indflydelse, vælgerne har inden for de pågældende organisationer, for mig at se for beskeden til, at de kan siges at deltage i ledelsen af den pågældende interesseorganisation. Efter min opfattelse kan undtagelsesbestemmelsen i første punktum af forordningens artikel 8 derfor ikke finde anvendelse i sagen her. Lovbestemmelser som dem, der omtvistes i hovedsagen, er derfor uforenelige med artikel 8.

Forordningens artikel 7, stk. 2

24. Forordningens artikel 7, stk. 2, bestemmer, at en arbejdstager, der er statsborger i en anden medlemsstat, »nyder samme sociale og skattemæssige fordele som indenlandske arbejdstagere«. For så vidt som de specifikke bestemmelser i artikel 8 finder anvendelse i konkrete tilfælde, kommer den generelle bestemmelse i artikel 7, stk. 2, efter min opfattelse ikke i betragtning. Hvis jeg imidlertid var nået frem til, at artikel 8 ikke fandt anvendelse, ville jeg have indtaget det synspunkt, at stemmeretten ved valget til et organ som Chambre des employés privés var en social fordel i henhold til artikel 7, stk. 2.

25. I sag 32/75 (Cristini mod SNCF, Sml. 1975, s. 1085, præmis 12) fastslog Domstolen, at »henvisningen i artikel 7, stk. 2, til 'sociale fordele' ikke [kan] fortolkes indskrænkende«. Det følger heraf, fortsatte Domstolen, »at på baggrund af den ligebehandling, der tilstræbes med denne bestemmelse, skal det saglige anvendelsesområde afgrænses således, at det omfatter alle sociale og skattemæssige fordele, uanset om disse... ikke er knyttet til en beskæftigelseskontrakt« (samme sag, præmis 13). Tilsvarende fastslog Domstolen i sag 207/78, Anklagemyndigheden mod Even, Sml. 1979, s. 2019, præmis 22),

»at de fordele, som denne forordning tildeler arbejdstagere, der er statsborgere i de øvrige medlemsstater, er alle de fordele, som, uanset om der er forbundet med en arbejdskontrakt, almindeligvis indrømmes indenlandske arbejdstagere, hovedsagelig på grund af deres objektive status som arbejdstagere eller alene fordi de har bopæl på det nationale område, og hvis udvidelse til også at gælde for arbejdstagere, der er statsborgere i de andre medlemsstater, derfor forekommer egnet til at fremme disses mobilitet inden for Fællesskabet«.

26. Domstolen har fastslået, at artikel 7, stk. 2, omfatter en lang række fordele, som

modtagerstaten ydede indenlandske statsborgere, men ikke vandrende arbejdstagere (jf. f.eks. ovennævnte Cristini-sag samt sag 65/81, Reina mod Landeskreditbank Baden-Württemberg, Sml. 1982, s. 33, og sag 137/84, Anklagemyndigheden mod Mutsch, Sml. 1985, s. 2681). I sag 59/85 (Nederlandene mod Reed, Sml. 1986, s. 1283) fastslog Domstolen, at artikel 7, stk. 2, også omfattede en arbejdstagers mulighed for at opnå tilladelse til, at hans ugifte samlever, som ikke er statsborger i modtagerstaten, tager bopæl hos ham i denne stat. Domstolen bemærkede, at den omstændighed, at en sådan ret udvides til også at omfatte en vandrende arbejdstager, »kan bidrage til, at han integreres i modtagerlandets miljø, og således til at gennemføre formålet med arbejdskraftens frie bevægelighed« (præmis 28).

27. Dette må ikke gøre sig mindre gældende, når — som det er tilfældet i den foreliggende sag — den fordel, der nægtes vandrende arbejdstagere, har sammenhæng med deres lønnede beskæftigelse, som er et af de vigtigste formål i henhold til forordningens artikel 7. Det forhold, at privat ansatte, der er statsborgere i andre medlemsstater, ikke har stemmeret ved valget til et organ som Chambre des employés privés, bevirker, at sådanne ansatte ikke har mulighed for fuldt ud at deltage i arbejdet i et organ, som er umiddelbart involveret i deres arbejdsvilkår, og som de skal være medlem af. Resultatet er en begrænsning såvel af deres muligheder for at blive integreret i modtagermedlemsstaten som af gennemførelsen af arbejdskraftens frie bevægelighed. En sådan ret må derfor antages at være en social fordel i henhold til forordningens artikel 7, stk. 2.

Retsvirkningerne af uforeneligheden

28. Herefter er der for mig kun at tage stilling til, om den omstændighed, at arbejdstagere, der er statsborgere i andre medlemsstater, ikke har stemmeret ved valget til et organ som Chambre des employés privés, betyder, at der ikke kan opkræves de bidrag til et sådant organ, der er fastsat i nationale lovbestemmelser. Efter min opfattelse må et sådant resultat antages at være modstykket til den direkte virkning af forordning nr. 1612/68, som en bestemmelse som den, der omtvistes i hovedsagen, for mig at se er uforenelig med (om forordningens direkte virkning se sag 167/73, Kommissionen mod Frankrig, Sml. 1974, s. 359, sag 36/75, Rutili mod indenrigsministeren, Sml. 1975, s. 1219, og sag 118/75, Watson og Belmann, Sml. 1976, s. 1185).

29. Støtte for en sådan fortolkning kan hentes i dommen i sag 222/82, (Apple and Pear Development Council mod Lewis, Sml. 1983, s. 4083, præmis 32), hvor Domstolen fastslog, at det vil være i strid med fællesskabsretten at opkræve en afgift i forbindelse med obligatorisk medlemskab i det omfang, den benyttes til at finansiere en virksomhed, der i sig selv er uforenelig med fællesskabsretten. I sagen her er det ikke det arbejde, Chambre des employés privés udfører, der er retsstridigt, men dets interne regler. Det princip, der blev anvendt i dommen i Lewis-sagen, må efter min opfattelse udvides til også at omfatte en situation, hvor pligten til at bidrage til et sådant organs udgifter må betragtes som modydelsen til stemmeretten ved valget til den pågældende faglige interesseorganisation, som det efter min opfattelse vil være retsstridigt at nægte vandrende arbejdstagere.

Sammenfatning

30. På baggrund af de klare resultater, jeg er nået frem til, og hvorefter nationale lovbestemmelser, hvori det er fastsat, at vandrende arbejdstagere ikke har stemmeret ved valg til et organ som Chambre des employés privés, er uforenelige med forordning nr. 1612/68, og følgerne heraf med hensyn til hovedsagen, er det efter min opfattelse hverken nødvendigt at tage stilling til retsvirkningerne af det forbud mod forskelsbehandling, der er fastsat i Traktatens artikel 48, stk. 2, eller til, om en regel, hvorefter vandrende arbejdstagere ikke har ret til at stille op til sådanne valg, er lovlig.

31. Efter min opfattelse bør det spørgsmål, Cour de cassation har forelagt, derfor besvares således:

»1) Det er uforeneligt med artikel 8 i forordning nr. 1612/68, at det i en medlemsstats nationale lovgivning er fastsat, at arbejdstagere, som er statsborgere i en anden medlemsstat, og som er medlemmer af en faglig interesseorganisation som Chambre des employés privés, på grund af deres statsborgerskab ikke har stemmeret ved valget til en faglig interesseorganisation.

2) Når statsborgere fra andre medlemsstater ikke har stemmeret ved sådanne valg, kan de ikke pålægges at betale bidrag til dækning af udgifterne til interesseorganisationens drift.«